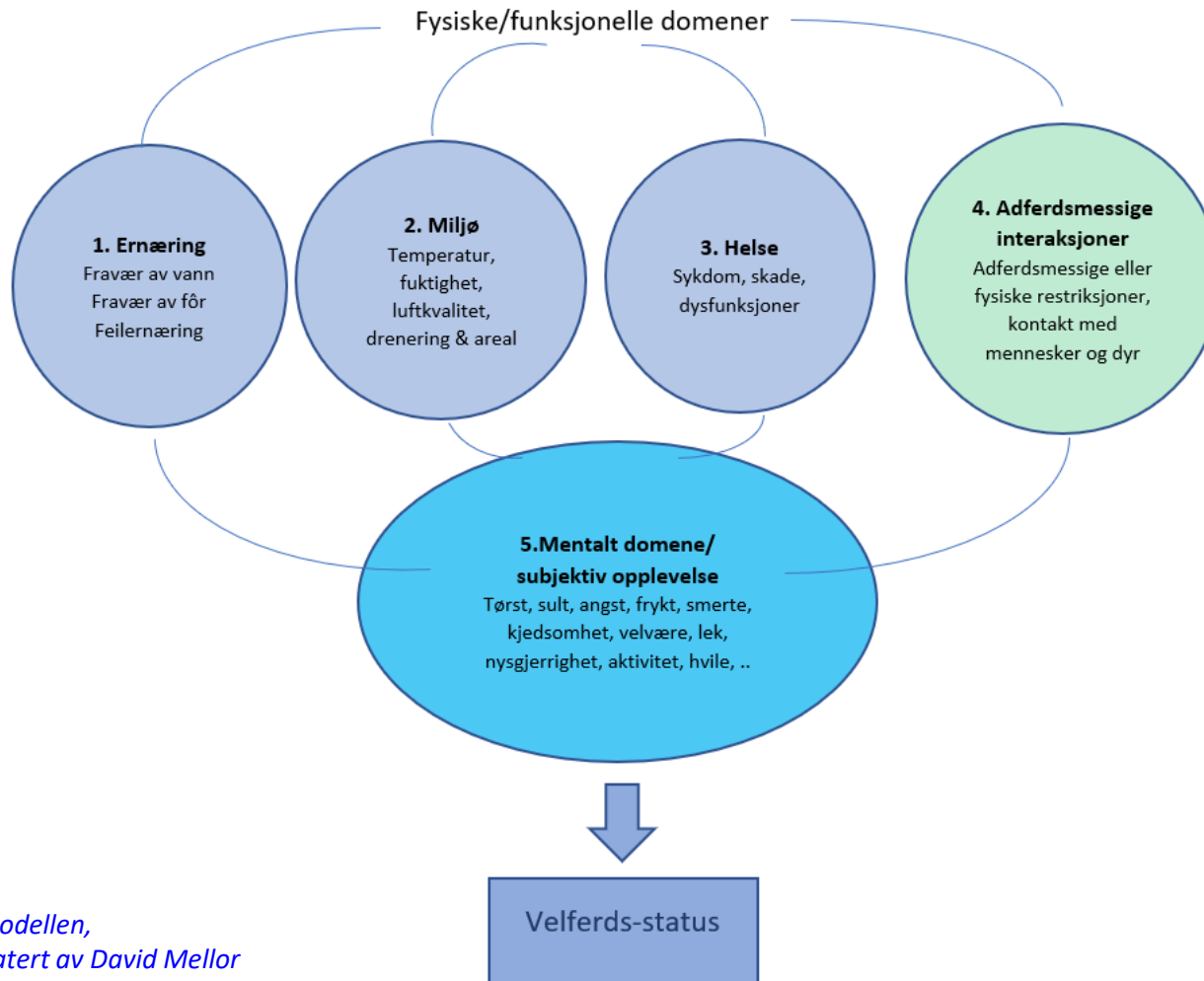

Innspillsmøte STM DVF 8. juni 2023

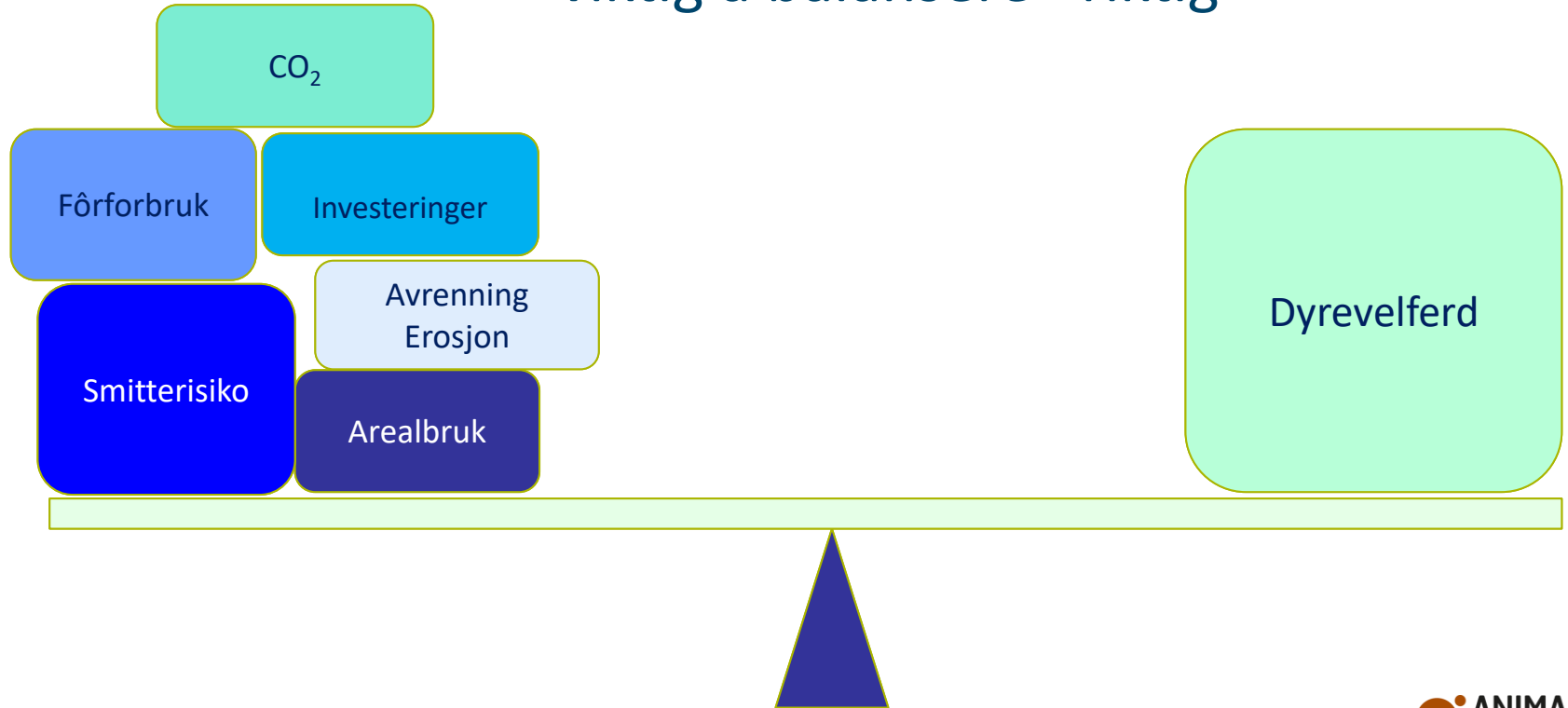
Utedrift svin og fjørfe / Litt om transport / Bedøving av svin

*De fem domener modellen,
Formulert og oppdatert av David Mellor*

Målkonflikter ved utedrift

– viktig å balansere «riktig»

Det er vesentlige forskjeller på å holde drøvtyggere og gris utendørs

Drøvtyggere

1. Fler-maget; utnytter tungt fordøyelig plantemateriale. Høy energiomsetning og generelt mer robuste for lave temperaturer
2. Planteetere – liten risiko for smitte fra gnagere
3. Beiting vedlikeholder kulturlandskapet, bidrar til artsmangfold
4. Kan utnytte utmarksressurser
5. Nå dyr slippes på store arealer i utmark er det lavt smittepress for parasitter

Gris

1. En-maget; i vårt klima trenger de proteinrikt fôr i tillegg til det de finner ute; fôring ute tiltrekker gnagere og villfugl
2. Altetende, kan spise gnagere og døde fugler
3. Ødelegger plantedekket, gir økt avrenning, erosjon, og potensielt forurensning av vassdrag
4. Erfaringer fra naboland viser at det ofte brukes arealer som også kan brukes til korn
5. Høy dyretetthet på innmark => behov for økt behandling og større utfordringer med resistens mot parasittmidler

Villsvin kan spre smitte med

- Afrikansk og klassisk svinepest
- Svineinfluensa
- MKS
- Salmonella (også fra faunaen for øvrig)
- Svinedysenteri (kan også smitte fra trekkfugl og gnagere)
- Sarcoptes / Skabb
- Smittsom grisehoste (Mycoplasma) – sanert i Norge, vanlig i mange land

Utegris kan eksponeres for flere agens også i områder **uten** villsvin

- Afrikansk svinepest kan smitte ved at gris finner infiserte matrester ute
- Rødsjuka bakterier finnes både i fugle-og svinepopulasjoner, utegris må vaksineres, men ikke alltid god effekt
- Actinobacillus pleuropneumonie (APP)
største utfordring i SPF-besetninger, luftbåren smitte over flere hundre meter
- Svinedysenteri forekommer relativt sjelden
bakteriene finnes i jord, smitte fra and & gås => utbrudd kan øke ved utedrift
- Spolorm sykdom luftveier ↑, trivsel ↓, tilvekst ↓ Egg kan overleve 7 år ute
- Salmonella & Campylobacter

Zoonoser ↔ mattrygghet

Større betydning for oss enn for dyrene

- Salmonella: Norske griser i hovedsak fri, forekommer hos småfugl, gnagere og villsvin
- Campylobacter: Grisen blir ikke syk, mennesker får diaré, magesmerter, feber, senskader
- Trikinose: Dyr vanligvis ikke syke, mennesker kan bli alvorlig syke – reservoar smågnagere

(Influenza: artsspesifikk, men muterer ofte => potensielt alvorlige zoonoser)

Prioriterte tiltak svin

- **Større plass** gir muligheter for og et rikere miljø og bedre muligheter for å løse konflikter. Areal per gris, må fortsatt sees i sammenheng med antall dyr per bingje.
- **Myk liggeplass** teoretisk positivt – praktiske utfordringer med temperatur, holdbarhet & renhold – evt. krav må bygge på dokumenterte løsninger
- **Totalforbud mot fiksering i fødebinger**, nye fødebinger bør bygges uten fiksering
 - Fortsatt behov for fang og liggebåser, hvor grisene kan trekke seg unna andre dyr, og selv velger når de vil ut
 - Mulighet for kortvarig fiksering ved behandling og inseminering
- **Grovfôr** til alle aldersgrupper

Utegang = risikosport, (overbygget) veranda et mulig kompromiss, men kost/nytte effekt trolig større ved å øke arealet inne; vanskelig i mange eksisterende bygg

Utegang, dødelighet og smitterisiko fjørfe

- Rovdyrtap: Hønsehauk, ørn, rev, grevling
- Fugleinfluenta (AI)
- Newcastle sykdom (ND)
- **Salmonella og Campylobacter** ↔ Zoonoser
- Spolorm, koksidiose
- Infeksiøs bronkitt (IB)
- Rødsjuka <= sau, gris, gnagere, høy dødelighet
- Hønsekolera (Pasteurella M.)
- Infeksiøs laryngotrakeitt (ILT)
- Mykoplasma – utbredt hos hobbyfjørfe, kalkun/kylling

Prioriterte tiltak fjørfe

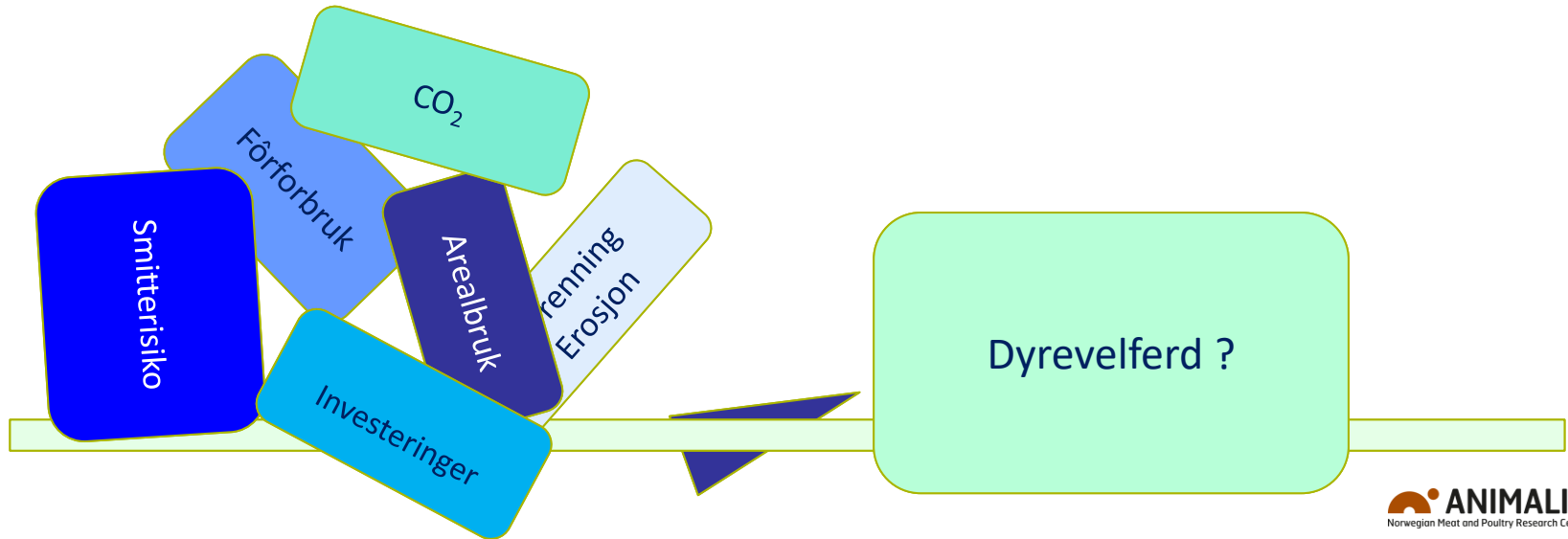
- Miljøberikelse til alle, utvide tilbud
- Redusert dyretetthet
- Vinduer i nybygg (kylling)
- Stimulere til å bygge veranda?

Hybridvalg? Viktig å ikke bare se på veksthastighet, men vurdere alle egenskaper og disposisjoner

Iterhager til fjørfe gir økt areal og mulighet for aktivitet samtidig som miljøet fortsatt kan være ganske godt betinget. Foto: Sigbjørn Rød, Gårdsand

Potensielt dramatiske konsekvenser om det forutsettes at alle dyr skal ut

Transport

- Utfordringer i større grad knyttet til manglende etterlevelse enn til mangler ved regelverk.
- Noe utfordringer ved utlevering (gris) og plukking (fjørfe) ⇔ stress, skaderisiko
- Forekommer skader – relatert til utforming & bruk av bil
- Tap under transport fjørfe halvert siste 15 år, gris har ligget stabilt senere år

Ideell bedøvingsmetode

- Stressfri
- Øyeblikkelig effekt
- **100 % sikker**
- Må sikre at dyrene forblir uten bevissthet inntil de dør
- Ingen reststoffer eller helserisiko i kjøttet
- **Bør «se bra ut»**

Risikomomenter ved ulike metoder for bedøving av gris

	Bolt	Elektrisk hode	El hode & hjerte	CO ₂
Håndtering ved inndriving og fiksering	Fikseringsbehov ⇔ enkeltvis håndtering, stress og noe tvang EFSA: Frykt og smerte			Gruppevis og rolig håndtering mulig
Under bedøving	Øyeblikkelig effekt forutsatt rett plassering og nok energi/strøm			Ubehag, anstrengt respirasjon, heftig muskelaktivitet, angst 13-30 sekunder*
Risiko for menneskelig feil	JA ⇔ frykt og smerte Bomskudd Manglende anslagsenergi	JA ⇔ frykt og smerte Feil plassering elektroder, dårlig kontakt, lavt trykk, for kort tid, dårlig vedlikehold, feil program, støt før tap av bevissthet		Svært liten
Risiko for manglende effekt/oppvåkning	Ja – ved dårlig treffpunkt	Ja	Nei	Svært liten
Utfordringer ved avblødning	Kramper ⇔ dårlig stikking risiko for oppvåkning		Mindre kramper	Nei
Risiko for at dårlig bedøving ikke blir oppdaget	Mulig	Ja	Ja	Liten

Kort om CO₂-bedøving gris

- Tid til tap av bevissthet fra 13-30 sekunder (+) – **stor individuell variasjon**
- Effekt skyldes pH-fall i hjernen - faller fra første sekund, foreløpige resultater fra forsøk ved NMBU bekrefter at pH er < 7 rundt 15 sekunder etter eksponering for høye konsentrasjoner
- Muskelaktivitet kan sees **både før og etter tap** av bevissthet
- Økende fokus på åndenød og angst. Noen hybrider kan reagere mer enn andre.
- Gasser som fortrenger luft er vanskelig å bruke i praksis – risiko for at dyrene våkner opp dersom restnivå av oksygen er over 2 %
- Da gjenstår i dag elektrisk bedøving. EFSAS vurderinger er gjengitt i neste lysark; de peker på behov for mer forskning og utvikling for å redusere frykt og smerte

EFSA rapport (2020) om velferd ved slakting av dyr

<https://www.efsa.europa.eu/en/efsajournal/pub/6148>

- Electrical and mechanical (excluding firearms) stunning methods require restraint that per se may impose additional **pain and fear**. These welfare consequences will persist during the restraining period until successful stunning.
- Movement of pigs into a single line for the purpose of electrical stunning will cause **fear and pain** worsened by **use of force (e.g. electric goads)**. The welfare consequences will be exacerbated with **increased throughput rates**.
- Electrical stunning of pigs in small groups without restraint may be prone to **operator error**, as accidental **pre-stun electric shocks** may be delivered due to slipping of the electrodes.
- For electrical and mechanical stunning methods, **more research and development** are needed to reduce fear and pain due to the method of restraint.

Hva nå?

- Forbud? Ja – når det finnes bedre alternativer
- Forskning? Ja – men skal vi komme noen vei må noen komme opp med gode ideer
- Gasser som etterlater reststoffer i slaktet er ikke tillatt
- Da står vi i dag igjen med gasser som finnes i luft – ikke så mye nytt å hente der
- Et alternativ kan være å utvikle anlegg hvor anoksiske metoder kan etterfølges av CO₂ – teknisk krevende

Vær oppmerksom på at initiativer i Europa primært er kritiske til CO₂-bedøving av gris ved høye konsentrasjoner, i motsetning til stortingsvedtak hvor det på sikt ønskes et forbud mot CO₂-bedøving av dyr. Det er derimot foreslått å forby elektrisk bedøving av fjørfe i vannbad.

Utegang gris og fjørfe

Transport

Slakting

Dyrevelferd er mye mer enn helse – et liv verdt å leve forutsetter også muligheter for sterkt motivert atferd og mestring av forholdene de lever under

Dyrehelse har betydning for langt mer enn dyrenes velferd:

- Mattrygghet
- Matsikkerhet
- Kostnader og dårlig velferd knyttet til sykdomsutbrudd og avliving

Utegang vil i beste fall kunne gi mange dyr et rikere liv, men samtidig kunne føre til økt dødelighet og dårlig velferd knyttet til sykdom, behandling og avliving.

Utegang krever

- økt arealer
- forutsetter investeringer i driftsbygninger
- vil gi økte fôrkostnader og klimautslipp

Vil være begrenset til deler av året for flere arter / kategorier.

Utfordringer i større grad knyttet til manglende etterlevelse enn til mangler ved regelverk.

Mye fokus på transporttid, mens utfordringer i hovedsak sees ved utlastingsforhold på gård, og unntaksvis ved at produsenter sender dyr som ikke burde vært transportert. Dårlige utleveringsforhold gir økt utlastingstid, mer håndtering og stress for dyrene. Plukking av fjørfe er en utfordring – EFSA foreslår oppreist plukking.

Omfang av lange transporter relativt begrenset. Kvalitet på bil og bruk av bil viktigere enn varighet. Bilstandard i Norge jevnt over høy; ved transport av fjørfe brukes skap med styrt ventilasjon overvåking av temperatur og delvis CO₂*. Biler for 4-beinte har også mekanisk ventilasjon, oppvarming og temperaturovervåking.

Forekommer noe skader, dødelighet er lav sammenlignet med andre land. Der er utfordringer knyttet til høye temperaturer – mindre utfordrende her. Lave utetemperaturer mindre betydning hos oss, pga. oppvarming.

Antall slakterier går ned, og transporttid går opp mange steder. Utfordrende logistikk og oppstalling av dyr over natt er vanlig.

Stortinget har bedt om at det blir forsket på alternativer til CO₂-bedøving av dyr i slakter, samt til kverning av hanekylling. Her er det hensiktsmessig å skille mellom CO₂-bedøving av fjørfe og gris. EU vil også ha alternativer til CO₂-bedøving av gris – så langt ikke for fjørfe, hvor utstyr brukt på slakterier skiller seg mye fra utstyr til gris.

Vi er positive til forskning på alternativer – men det forutsetter at noen har gode ideer. Det er stor enighet om at gassbedøving med gruppevis inndriving uten tvang, er langt bedre enn metoder som forutsetter fiksering av dyrene for å oppnå god effekt. Utfordringen er at man ikke kan bruke gasser som gir reststoffer i slaktet. Dermed er utvalget så langt begrenset til gasser som allerede finnes i luft. I tillegg kommer tekniske utfordringer med å håndtere gasser som ikke er tyngre enn luft. Ingen alternativer har så langt gitt samme sikkerhet for at ingen våkner opp igjen.